

De post-conciliaire tijd

De documenten van het concilie en de geest die deze hoge kerkvergadering bezielde mochten geen dode letter blijven? Alles moest in het kerkelijk leven omgezet worden. Dat sommige zich gedesoriënteerd voelden, hoeft geen verwondering te scheppen. Na elk concilie is dit het geval geweest en het zou veeleer verbazing wekken als dit ook niet zo zou zijn geweest na Vaticanum II, waar de Kerk opgeroepen werd om uit een eeuwenlang Immobilisme te treden. Het was op de eerste plaats de vraag of wat de diepe bezieling van het concilie had uitgemaakt, gehandhaafd zou blijven in de toekomst, zou de Kerk het onderscheid weten te maken tussen *de vitale krachten van het evangelie en de levenloze bijkomstigheden die zich in de loop van de tijd hadden opgestapeld en een te grote plaats hadden ingenomen*¹?

De kern

In Trente had de Kerk zich op een overwegend defensief standpunt gesteld. Ongetwijfeld waren daar belangrijke hervormingsmaatregelen getroffen, maar de voornaamste aandacht was uitgegaan naar een zuiver afbakenen van het geloof. Rond de orthodoxie werden versterkte muren opgetrokken en in de eeuwen die op Trente volgden, ging de inspanning voornamelijk naar het verdedigen van de Katholieke burch. Met kracht heeft Pius XII dit nog gedaan door zijn harde stellingname tegen de tegengestelde ideologieën die zijn tijd beheersten, de linkse en rechtse dictaturen. Het was een algemeen gangbare opvatting, dat niet strookte, onderdrukt en verwijderd moest worden. Het Tweede Vaticaans Concilie ging daar regelrecht tegen in. Johannes XXIII was een figuur die zeer sterk de druk van de geëvolueerde historische omstandigheden voelde en dat gevoelen heeft hij aan het concilie meegegeven. De constituties, decreten en verklaringen zijn een belangrijke ruk voorwaarts geweest. Thans, meer dan twintig jaar na het afsluiten van het concilie, merkt men wel dat sommige discussiepunten weinig terzake waren en als louter tijdverlies kunnen worden gezien, maar wat vooral opvalt is het feit dat de concilievaarders massaal opteerden voor een totaal nieuwe oriëntatie. Het concilie heeft, in evangelische trouw, naar een creatief antwoord gezocht voor nieuwgegroeide situaties. Het heeft er zich rekenschap van gegeven, dat de muren die men rond de *civitas Dei* de stad Gods, had opgetrokken, in feite ingestort waren en, waar ze nog bestonden, niet meer verdedigd konden worden.

De taak was niet meer, zoals ooit in de loop van de geschiedenis, te zorgen voor een assimilatie van de *barbaren*, of voor een doorzetten van de Gregoriaanse hervorming, of voor een in stand houden en uitvoeren van de besluiten van Trente. Nu was de taak, in de verdediging van het geloof rekening te houden met nieuwe culturele en historische gegevens, eigen aan de 20ste eeuw: de democratie, het pluralisme, de vrijheid, de bedreigde vrede,

---

¹ De reeks *Kerkgeschiedenis*, die hier met deze bijdrage eindigt, werd ook gebundeld in het boek A. Boudens, *Momentopnamen uit de geschiedenis van de katholieke Kerk*, uitg. Altiora-Averbode, 1987, 394 blz.

de waardigheid van de vrouw, de morele implicaties van een aantal wetenschappelijke ontdekkingen.

Verwezenlijkingen

Gedurende de twee decennia die sinds het concilie verlopen zijn, is al een en ander tot stand gekomen, waarin de conciliaire inspiratie duidelijk terug te vinden is: sommige hervormingen aan de Romeinse curie, oecumenische initiatieven, een regelmatig samengeroepen bisschoppensynode als uiting van collegialiteit in verbondenheid met de bisschop van Rome, de samenstelling van een internationale theologische commissie, een samen-bidden met leiders van christelijke en niet-christelijke godsdiensten². Wat men ook aanmerken kan op het concrete functioneren van deze verscheidene initiatieven, of op de complicaties die met het uitvoeren ervan gepaard gingen, zonder de vernieuwende wind van het concilie zouden ze niet tot stand gekomen zijn. Ook op lokaal vlak werden zaken gerealiseerd die, vóór de jaren zestig, toen de piramidale opvatting van de Kerk nog de gangbare ecclesiologie was, ondenkbaar waren. We denken hierbij aan de diocesane priesterraden, de pastorale parochieraden, oecumenische contacten, enkele plaatselijke synoden die ongetwijfeld merkwaardig mogen genoemd worden, ook al verliep niet alles even rimpelloos. We denken hier bijvoorbeeld aan het Nederlands Concilie in Noordwijkerhout, van 1968 tot 1970, thans voortgezet onder de naam Landelijk Pastoraal Overleg. Of aan de werkzaamheden van het Interdioceesaan Pastoraal Centrum in Vlaanderen.

Remmingen

Toen er stemmen opgingen die pleitten voor meer indringende hervormingen in de organisatie en de levensstijl van de Kerk, opdat deze niet voor het verwijt zou komen te staan dat zij zich tot een waardige *conservatieve restauratie* beperkte in plaats van een moedige vernieuwing aan te pakken, heeft het kerkelijk gezag op een eerder strakke manier ingegrepen. We komen hier terecht bij de figuur van Joannes-Paulus II. Met zijn keuze ving een periode van afremming aan. Paus Wojtyla lijkt een kerkleider die buiten alle categorieën valt. Hij is een sterke persoonlijkheid met vele hoedanigheden. Het is een niet geringe verdienste dat hij contact heeft met het kerkvolk, dat verspreid over de wereld leeft. Zijn reizen kan men nog nauwelijks bijhouden. Het kussen van de grond bij zijn aankomst in het land dat hij gaat bezoeken is, via de media, een vertrouwd beeld geworden. Men moest er wel even aan wennen een paus te hebben, waarvan het bekend was dat hij, nog als seminarist, toneel had geschreven en gespeeld, iemand die volksliederen zong en die op fonoplaat liet verspreiden, een paus die bergen beklom. Deels door zijn Poolse achtergrond, deels uit temperament staat hij aan de behoudsgezinde kant. Ooit heeft men van hem gezegd dat hij *naar velen luistert, met enkelen spreekt, maar alléén beslist*. Men kan dit als een kwaliteit interpreteren, maar het kan ook op een strakke zelfverzekerdheid wijzen. Zeker is dat hij de teugels strak in handen houdt, orde op zaken wil en zeker beoogt de kerkelijke eenheid en tucht te herstellen. Theologen die onvoorzichtige ideeën verdedigen

---

2 Men denke aan de bijeenkomst van Assisi in oktober 1986.

worden op de vingers getikt. Of bij dit alles de juiste methode gebruikt wordt, is een vraag die gesteld kan worden. Zo kan de benoeming van een aantal Nederlandse bisschoppen, die door velen als restauratief ervaren worden, in een land als Nederland de polarisatie alleen maar in de hand werken. In verscheidene landen werden sancties getroffen tegen bisschoppen die op pastoraal vlak het Romeins model niet volgden. Het handhaven van de traditionele normen op terreinen waar de wetenschap op de moraal vooruitgelopen is, doet eveneens vragen rijzen. Ongetwijfeld is dit alles veel complexer dan het op het eerste gezicht lijkt, maar het blijft een vooralsnog moeilijk te beantwoorden vraag of men in Rome enkel en alleen maar de uitwassen van de concilieijver afremt.

Toekomst

Hoe alles verder zal evolueren is niet te voorspellen. Een doorslaggevende reden om pessimistisch te zijn is er niet. De geschiedenis van de Kerk heeft altijd hoogtepunten en dieptepunten gekend. Menselijke elementen hebben altijd meegespeeld. Perioden van duisternis wisselden af met perioden van licht. De Kerk heeft Joden vervolgd en ketters op de brandstapel gebracht. Zij heeft de inquisitie ingesteld. Voor het ontstaan van schisma's mag zij een deel van de schuld op zich nemen. Soms heeft het haar aan moed ontbroken. Over dat alles kan zij niet fier zijn. Maar zij heeft zelf ook vervolgingen meegemaakt. Zij telt christenen zijn siacnioner geworden van hun liefde voor de medemens. De Kerk heeft profeten gehad die opkwamen voor de rechten van zwakken en verdrukten. Zo zal het wel altijd blijven. Zonder aan doemdenken te doen, kan men voorspellen dat er tijden zullen komen die een verzwakking van het christelijk geloof met zich zullen brengen. Maar er wachten ook, tijden van geestelijke bloei. Pas over een halve eeuw zal het mogelijk zijn een oordeel te vellen over alles wat wij thans meemaken.

Het bestuderen van de kerkgeschiedenis leert zovele zaken relativeren. Zonder historische zin zal men zich doodergeren — daar zal altijd wel een reden toe zijn. Het kan enkel als een wens worden geuit dat de Kerk uit haar geschiedenis mag leren.

R. Boudens